

TEKSTY ŹRÓDŁOWE

PERSPECTIVA

LEGNICKIE STUDIA TEOLOGICZNO-HISTORYCZNE

Rok XV 2016 nr 2 (29) s. 199-208

KAZIMIERA JAWORSKA

OSKARŻENIE I SKAZANIE KS. KANONIKA ADAMA SZCZEPANA ŁAŃCUCKIEGO

Zmiany społeczno-polityczne, które nastąpiły w Polsce po II wojnie światowej, diametralnie zmieniły sytuację Kościoła katolickiego. Antykościelny kurs polityki komunistycznego państwa zapoczątkował proces szykan stosowanych wobec duchowieństwa do końca PRL. W sposób szczególny były one srogie w czasach stalinowskich i dotyczyły zarówno hierarchów, jak i duchowieństwa niższego pracującego na prowincji.

Jednym z księży represjonowanych przez reżim komunistyczny był ks. kan. Adam Szczepan Łańcucki, pierwszy polski proboszcz chojnowskiej parafii, który przybył na Ziemię Zachodnie z liczną grupą mieszkańców Brzeżan. Analizując działania resortu bezpieczeństwa wobec tego duchownego, należy podkreślić, iż był on szczególnym obiektem ich zainteresowania. Jego działania, począwszy od przybycia do Chojnowa aż do śmierci, były niemal nieustannie monitorowane przez agenturę, co odzwierciedla obszerny materiał zgromadzony w Archiwum IPN we Wrocławiu (dalej: AIPN Wr)¹.

W październiku 1946 r., w przeddzień wizytacji duszpasterskiej administratora apostolskiego Dolnego Śląska ks. dr. Karola Milika w parafii pw. Najświętszej Maryi Panny w Chojnowie, funkcjonariusze Urzędu Bezpieczeństwa, po przeprowadzeniu gruntownej rewizji na plebanii, aresztowali ks. Łańcuckiego. Tym

¹ Szerzej: K. JAWORSKA. *Działania resortu bezpieczeństwa wobec ks. kan. Adama Szczepana Łańcuckiego*. W: *Hereditatis Custos. Księga dla uczczenia Księdza Profesora Józefa Patera*. Red. A. Tomko. Wrocław 2014 s. 147-156.

samym stał się on pierwszym duchownym na Dolnym Śląsku, któremu został postawiony zarzut udziału w zorganizowanych strukturach podziemnych, a kwalifikacja ta wynikała z tego, iż ks. Łańcucki był współpracownikiem Okręgu Jelenia Góra „Zachód” WiN i eksterytorialnego okręgu Tarnopolskiego WiN. Według koncepcji Urzędu Bezpieczeństwa miał on pełnić funkcję w przygotowywanym procesie pokazowym ppłk. Bolesława Tomaszewskiego i innych². Był wielokrotnie przesłuchiwany przez oficerów śledczych Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa we Wrocławiu. Podczas jednego z przesłuchań, które trwało od godz. 18.00 do godz. 23.00, przyznał się do posiadania i kolportowania gazetki „Wolność”, ale wśród osób, którym ją przekazywał wskazał tylko nieżyjącego pracownika Urzędu Miejskiego w Chojnowie. Nie ujawnił innych, którym przekazywał niniejszą gazetkę, argumentując:

[...] nazwisk pozostałych trzech, którym gazetki „Wolność” dawałem nie wyjawię, gdyż sam chcę za to odpowiadać przed sądem, a nie chcę aby przez moje zeznania w/w byli pociągani do odpowiedzialności karnej. Zaznaczam, że w/w trzech ludzie nie byli członkami nielegalnej organizacji WiN, gdyż ja ich nie zwerbowałem³.

Te słowa zapisane w protokole przesłuchania stanowią niezbity dowód nie tylko odwagi ks. Łańcuckiego, ale również jego wielkiej odpowiedzialności za przyjaciół i za parafian, z którymi współpracował.

Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z 6 lutego 1947 r. skazano duchownego na trzy lata więzienia za to, że

[...] w Chojnowie od listopada do czerwca 1946 r. przez działalność w szeregach nielegalnej organizacji WiN oraz przechowywanie i rozpowszechnianie gazetek „Wolność” przeznaczonych do publicznego nawoływania do czynów skierowanych przeciwko jedności sojuszniczej Państwa Polskiego ze sprzymierzonym ZSRR, dążył do zmiany przemocą ustroju Państwa Polskiego⁴.

Powyższe orzeczenie zostało utrzymane w mocy przez Najwyższy Sąd Wojskowy (postanowienie z 21 marca 1947 r.)⁵.

² T. BALBUS, J. PATER. Łańcucki Adam. W: *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989. Pomordowani – więzieni – wygnani*. Red. J. Myszor. Warszawa 2002 s. 236; K. SZWAGRZYK. *Księża przed Wojskowym Sądem Rejonowym we Wrocławiu (1946-1951)*. W: *Represeje wobec Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku i Opolszczyźnie 1945-1989. Studia i materiały*. Red. S. Bogaczewicz, S. Krzyżanowska. Wrocław 2004 s. 51.

³ IPN Wr 36/2 t. 1. *Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym. Dalszy ciąg – protokół przesłuchania podejrzanego ks. Łańcuckiego Adama, Wrocław, dnia 2 XII 1946 k. 97.*

⁴ AIPN Wr sygn. 36/2 t. 2. *Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym. Wyrok w Imieniu Rzeczypospolitej Polskiej dnia 19-go lutego 1947 r. k. 37-46.*

⁵ *Tamże* k. 45-46.

W czasie pobytu w więzieniu ks. Łańcucki bardzo mocno podupadł na zdrowiu. Okoliczność ta oraz zabiegi poczynione w związku z tym przez adwokatów spowodowały, że na czas trwania choroby został on zwolniony z więzienia. Przebywał jednakże pod nadzorem Milicji Obywatelskiej⁶. Wkrótce orzeczona kara została mu darowana na mocy ogłoszonej wówczas amnestii⁷.

Do końca życia, którego kres nastąpił w 1961 r., w rejestrach aparatu bezpieczeństwa chojnowski proboszcz figurował jako osoba skazana za działalność polityczną przeciwko Polsce Ludowej. Rehabilitacja jego osoby nastąpiła dopiero po jego śmierci, w nowej już rzeczywistości politycznej. W związku bowiem z przeobrażeniami, które dokonały się w Polsce w 1989 r., postanowieniem Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu Wydział III Karny z 28 listopada 1991 r. za nieważny uznano wyrok skazujący z 19 lutego 1947 r., uznając, iż czyn, za popełnienie którego wobec ks. Łańcuckiego orzeczono karę pozbawienia wolności, został popełniony w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego⁸.

W niniejszym przedłożeniu ukazano pięć tekstów źródłowych związanych ze wspomnianą działalnością chojnowskiego proboszcza.

Tekst źródłowy nr 1 to fragmenty obszernego protokołu przesłuchania oskarżonego ks. Adama Łańcuckiego: pierwsza strona zawierająca dane osobowe przesłuchiwanego oraz ostatnia strona protokołu zawierająca zeznanie ks. Łańcuckiego, stanowiące podstawę aktu oskarżenia oraz wyroku skazującego, wydanego przez Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu 19 lutego 1947 r.

Wspomniany dokument stanowi napisany odręcznie, 10-stronicowy protokół z przesłuchania ks. Łańcuckiego, które było przeprowadzone odpowiednio w dniach: 9 listopada (k. 88-91), 25 listopada (k. 92-94), 27 listopada (k. 95-96), 2 grudnia (k. 97). Z jego treści wynika, że duchowny był przesłuchiwany na okoliczność działań, które legły u podstaw oskarżenia i skazania już wcześniej, tj. 7 października 1946 r. Protokół ten na każdej stronie został własnoręcznie podpisany przez ks. Adama Łańcuckiego.

Tekst źródłowy nr 2 to pismo Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z 20 lutego 1947 r. zobowiązujące I Komisariat MO we Wrocławiu do zastosowania dozoru wobec ks. Adama Łańcuckiego, który na czas choroby został zwolniony z więzienia. Ze względu na toczący się proces nie mógł on jednak opuścić Wrocławia i czasowo zamieszkał w tym mieście. Kilka dni po ogłoszeniu wyroku adwokaci ks. Łańcuckiego podjęli starania o uchylenie, ewentualnie złagodzenie dotychczasowego środka zapobiegawczego. Zabiegali o zgodę Sądu na powrót ks. Łańcuckiego do jego miejsca zamieszkania w Chojnowie. Ich starania w tym

⁶ AIPN Wr sygn. 36/2 t. 2. *Protokół Posiedzenia Niejawnego dnia 25 lutego 1947 r.* k. 48.

⁷ AIPN Wr sygn. 36/2 t. 2. *Wrocław. 25.II.1947. Do Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu sygn. 106/47 w sprawie ks. Adama Łańcuckiego z Chojnowa* k. 47.

⁸ AIPN Wr sygn. 36/2 t. 2. *Postanowienie, dnia 28 listopada 1991 r.* k. 346-347.

zakresie odzwierciedla tekst źródłowy nr 3, natomiast decyzję w tej sprawie – postanowienie Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z 25 lutego 1947 r. prezentuje tekst źródłowy nr 4.

Ostatni tekst źródłowy (nr 5) to postanowienie Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu Wydział III Karny z 28 listopada 1991 r. w sprawie uznania wyroku b. Sądu Wojskowego we Wrocławiu z 19 lutego 1947 r., skazującego ks. Adama Łańcuckiego na karę trzech lat więzienia, za nieważny.

Sposób edycji zaprezentowanego dokumentu jest analogiczny, jak w materiałach prezentowanych przez autorkę we wcześniejszych numerach czasopisma „Perspectiva”.

Nr 1

Protokół przesłuchania podejrzanego [ks. Adama Łańcuckiego].

PROTOKÓŁ
przesłuchania podejrzanego

Wrocław, dnia 9.XI.1946 r.

Misiurski Jan oficer śledczy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego we Wrocławiu przesłuchał w charakterze podejrzanego:

Imię i nazwisko	Łańcucki Adam
Imiona rodziców	Franciszek i Barbara Wiśniewska
Data i miejsce urodzenia	Sieniawa k. Jarosławia, 24.XII.1880 r.
Miejsce zamieszkania	Chojnów, Plac Wolności nr 2, pow. Złotoryja
Narodowość	Polska
Obywatelstwo	Polskie
Wyznanie	rzym.[sko]-katol.[ickie]
Zajęcie	ksiądz
Zawód	ksiądz
Wykształcenie	wyższe
Stan rodzinny	nie posiada
Stan majątkowy	nie posiada
Stosunek do służby wojskowej	nie służył
Stopień wojskowy	-----
Odnaczenia i ordery	nie posiada
Karalność	rzekomo nie karany

Na poprzednim przesłuchaniu w dniu 7.10.1946 r. zeznał ks., że nie należał do nielegalnej organizacji, w śledztwie ustalono, że ks. należał do nielegalnej

organizacji, proszę powiedzieć, do jakiej nielegalnej organizacji ksiądz należał, od kiedy, przez kogo ks. został zwerbowany i jak organizacja ta się nazywa? [...]»⁹.

Wrocław 2/XII 1946 r.

Dalszy ciąg protokół przesłuchania podejrzanego
– ks. Łańcuckiego Adama¹⁰

Zaczęto godz. 18.00

Pyt. Nawiązując do pytania zadanego Wam na poprzednim przesłuchaniu w dniu 27.11.46 komu i kiedy ks. dawał otrzymane gazetki „Wolność” i kogo ks. zwerbował w czasie swojej działalności do nielegalnej organizacji WiN [Wolność i Niezawisłość]. Pytam o to ponownie?

Odp. Potwierdzam złożone, częściowo na poprzednim przesłuchaniu zeznania, iż nie zwerbowałem nikogo w czasie swojej działalności do nielegalnej organizacji WiN gdyż na to nie otrzymałem od Tomaszewskiego Bolesława polecenia wzgl. [ędnie] instrukcji, natomiast w sprawie kolportowania otrzymanych gazetek „Wolność”, przyznaję się do tego że gazetki te rozpowszechniałem a mianowicie dawałem je po jednym egzemplarzu czterem osobnikom zam. w Chojnowie a między innymi i śp. Lewickiemu Feliksowi, kasjerowi Zarządu Miejskiego w Chojnowie, któremu dałem w miesiącu grudniu 1945 r. jeden egzemplarz, natomiast nazwisk pozostałych trzech, którym gazetki „Wolność” dawałem nie wyjawię, gdyż sam chcę za to odpowiadać przed sądem a nie chcę ażeby przez moje zeznania w/w byli pociągani do odpowiedzialności karnej¹¹. Zaznaczam, że w/w trzej ludzie nie byli członkami nielegalnej organizacji WiN gdyż ja ich nie zwerbowałem. Na tym protokół przesłuchania przerwano i przed podpisaniem odczytano: godz. 23.00.

podpis [przesłuchującego]
[podpis nieczytelny]

podpis podejrzanego
[podpis czytelny] x. Łańcucki

Źródło: IPN Wr 36/2 t. 1. *Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym s. 88-97 (rkps.)*.

⁹ IPN Wr 36/2 t. 1. *Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym. Protokół przesłuchania podejrzanego s. 88.*

¹⁰ *Tamże s. 97.*

¹¹ Zdania podkreślone w rękopisie protokołu przesłuchania. Stały się one podstawą zarzutów przedstawionych ks. A. Łańcuckiemu w sprawie karnej.

Nr 2

Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu zobowiązuje I Komisariat MO we Wrocławiu do zastosowania dozoru wobec ks. Adama Łańcuckiego.

WOJSKO POLSKIE
Wojskowy Sąd Rejonowy
We Wrocławiu¹²

Nr S.r. 106/47
20 lutego 1947 r.

Do
I Komisariatu MO
we Wrocławiu

W ślad za pismem tut. Sądu z dnia 10 lutego 1947 r., Nr SR.106/47 – załączając odpis świadectwa lekarskiego z dnia 18 lutego 1947 zarządzam, iż dozór M.O. stosowany przeciwko księdzu ŁAŃCUCKIEMU Adamowi zam. we Wrocławiu ul. Walecznych 54 – winien być wykonywany na czas trwania choroby, aby przez sprawdzanie w domu Łańcuckiego – jego obecności, dwa razy w tygodniu w sposób i w terminach przez Kierownika Komisariatu wyznaczonych.

Szef Wojskowego Sądu Rejonowego
we Wrocławiu
[podpis nieczytelny]
(Warecki Aleksander mjr.)

Źródło: IPN Wr 36/2 t. 2. Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym. [Pismo Wojskowego Sądu rejonowego do I Komisariatu MO we Wrocławiu zarządzające dozór przeciwko ks. Adamowi Łańcuckiemu we Wrocławiu] s. 46 (mps).

¹² Pieczęć podłużna.

Nr 3

Wniosek o uchylenie, ewentualnie złagodzenie dotychczasowego środka zapobiegawczego – dozoru I Komisariatu MO we Wrocławiu stosowanego przeciwko ks. Adamowi Łańcuckiemu.

Wpłynęło: 25.II.47.

Podpis nieczytelny¹³

Adwokaci
Tadeusz Błachowski
Filip Czarski
Obrońcy w sprawach karnych
I wojskowych
Wrocław, ul. Ogrodowa 4
Tel. Nr. 446

Do Wojskowego Sądu Rejonowego
we Wrocławiu
sygn. 106/47

w sprawie ks. Adama Łańcuckiego z Chojnowa
Obrońców adw. Dra Tadeusza Błachowskiego i mgr. Filipa Czarskiego
we Wrocławiu, ul. Ogrodowa 4

Wniosek:

o uchylenie ewentualnie złagodzenie dotychczasowego środka zapobiegawczego
Wysoki Sądzie!

Ks. Adam Łańcucki przebywa we Wrocławiu i mimo choroby i ciężkich przejść w związku z tym procesem nie może udać się do domu, t.j. do Chojnowa, gdzie miałby domową opiekę.

Ponieważ wyrok Wojskowego Sądu Rejonowego odnośnie Ks. się nie uprawomocnił, a jest notaryjne, że kara trzyletniego więzienia objęta jest amnestią przeto nie ma żadnej podstawy prawnej aby środek zapobiegawczy nie wydalania się z Wrocławia miał być utrzymany w mocy.

Wobec tego, że nadarza się sposobność przewiezienia ks. samochodem z Wrocławia do Chojnowa t.j. do zwykłego jego miejsca zamieszkania i oddania pod opiekę domową, prosimy, by Wysoki Sąd raczył zarządzić odwołanie względnie uchylenie kontroli Ks. Adama Łańcuckiego przez Milicję Obywatelską w jego dotychczasowym miejscu pobytu we Wrocławiu, t.j. w mieszkaniu przy ul. Walecznych 54 m. 4.

Adwokat

[podpis nieczytelny]

Źródło: IPN Wr 36/2, t. 2. *Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym. [Wniosek o uchylenie ewentualnie złagodzenie dotychczasowego środka zapobiegawczego]* s. 47 (mps).

¹³ Pismo odręczne.

Nr 4

Postanowienie Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z dnia 25 lutego 1947 r. o zakazie opuszczania przez ks. Adama Łańcuckiego miejsca zamieszkania w Chojnowie i dozorze Posterunku MO w Chojnowie.

Nr akt Sr 106/47

Protokół Posiedzenia Niejawnego
dnia 25 lutego 1947 r.

Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu na rozprawie w siedzibie Sądu w składzie:

1. Kpt. Lercel Tadeusz – jako przewodniczący

2. Mjr. Bigda Wilhelm)

jako sędziowie

3. Kpt Kluza Kazimierz)

z udziałem por. Bukowińskiego Zygmunta – jako protokolanta,

w obecności oskarżyciela kpt. Maciejewskiego Feliksa,

rozpatrzył sprawę oskarżonego księdza Łańcuckiego Adama s. Franciszka oskarżonego z art. 86 § 1 i 2 KKWP. I 102 § 2 KKWP.

Po przedstawieniu sprawy przez referenta i wysłuchaniu wniosku Prokuratora, Sąd na mocy art. 117 i 118 KKWP.

postanowił:

zastosować w stosunku do osk. Księdza Łańcuckiego Adama środek zapobiegawczy zakazu wydalania się z miejsca zamieszkania w Chojnowie pow. Złotoria¹⁴ oraz dozór milicyjny I Komisariatu MO we Wrocławiu zamienić na dozór Posterunku MO w Chojnowie, z tym, że dozór polegać ma na meldowaniu się oskarżonego 2 razy w tygodniu w czasie i porach przez komendanta Post.[erunku] oznaczonych.

Protokolant:
[podpis nieczytelny]

Przewodniczący:
[podpis nieczytelny]

Źródło: IPN Wr 36/2 t. 2. Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu. Akta Sr-106/47 w sprawie p-ko Dobrowolskiemu Adamowi i innym. Protokół Posiedzenia Niejawnego dnia 25 lutego 1947 s. 48 (mps).

¹⁴ Pisownia oryginalna.

Nr 5

Postanowienie Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu Wydział III Karny z dnia 28 listopada 1991 r. w sprawie uznania wyroku b. Sądu Wojskowego we Wrocławiu z dnia 19 lutego 1947 r., skazującego ks. Adama Łańcuckiego na karę 3 lat więzienia, za nieważny.

Sygn. akt III Ko 459/91/un

POSTANOWIENIE

Dnia 28 listopada 1991 r.

Sąd Wojewódzki we Wrocławiu Wydział III Karny w składzie:

Przewodniczący-Sędzia SW Bogusław Włoczewski

Sędziowie:

SW Janusz Zubrzycki

SR del. do SW Elżbieta Radojewska

Protokolant: Krystyna Kaczmarek

Przy udziale Prokuratora Prok. Woj. Aleksandry Szymańskiej-Kopeć po rozpoznaniu sprawy Adama Łańcuckiego skazanego za przestępstwo z art. 86 § 2 i art. 102 § kkWP

I wniosku Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 maja 1990 r. o uznanie wyroku b. Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z dnia 19 lutego 1947 r. sygn. akt Sr 106/47 za nieważny, na podstawie art. 1 ust. 1, 2 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego /Dz.U. nr 34, poz. 14/

p o s t a n a w i a

1. Uznać za nieważny wyrok b. Wojskowego Sądu Rejonowego we Wrocławiu z dnia 19 lutego 1947 r. sygn. akt Sr 106/47, którym skazano Adama Łańcuckiego za czyn z art. jak wyżej, na karę 3 lat więzienia,
2. Kosztami postępowania obciążyć Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Wymienionym wyżej wyrokiem Adam Łańcucki skazany został za to, że „w Chojnowie od listopada 1945 r. do czerwca 1946 r. przez działalność w szeregach nielegalnej organizacji WiN oraz przechowywanie gazetek „Wolność” przeznaczono-

nych do publicznego nawoływania do czynów skierowanych przeciwko jedności sojuszniczej Państwa Polskiego ze sprzymierzonym ZSRR, dążył do zmiany przymocą ustroju Państwa Polskiego”, to jest za przestępstwo z art. 86 § 2 i art. 102 § 2 kkWP.

Zważywszy, iż zarówno z opisu czynu/ów przypisanego/ych, jak i przyjętej kwalifikacji prawnej wynika, że czyn/y popełniony/e został/y w związku z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w czasie określonym w art. 1 ust. 3 tej ustawy, należało na podstawie powołanego przepisu orzec jak wyżej.

Orzeczenie o kosztach opiera się na przepisie art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. /Dz.U. nr 34, poz. 149/.

[trzy nieczytelne podpisy]

Źródło: AIPN Wr sygn. 400/319. Akta w sprawie karnej Adama Łańcuckiego o stwierdzenie nieważności wyroku. Sąd Wojewódzki we Wrocławiu. Postanowienie Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu Wydział III Karny z dnia 28 listopada 1991 r. k. 4-5 (mps).